

Jerko VALKOVIĆ, Jakov ŽIŽIĆ (ur.), *Demokršćanstvo: izvori, postignuća i perspektive*, Zagreb, Glas Koncila i Hrvatsko katoličko sveučilište, 2022, 239 str.

Luka Poslon

luka.poslon@unicath.hr

Zbornik radova *Demokršćanstvo: izvori, postignuća i perspektive* daje originalan prikaz stalnih utjecaja i promjena na političkom polju kroz povijesne i suvremene primjere Europe, Hrvatske i Sjedinjenih Američkih Država. Zbornik tematski obrađuje nekoliko specifičnih područja, od područja političke teorije do primjene pojedinih načela demokršćanstva u kontekstu ekonomskih, zdravstvenih i društvenih politika i nekih specifičnih pitanja, poput pitanja europske integracije, liberalnog individualizma, odnosa države i Crkve, migracije i kulture odbacivanja. Urednici Jakov Žižić i Jerko Valković skupili su 13 radova koji čine snažnu studiju o ulozi demokršćanskih vrijednosti u suvremenom društvu, s naročitim usmjerenjem prema analizi i primjeni tih vrijednosti u političkom kontekstu.

Interdisciplinarni pristup temi zbornika, koji čitateljima nudi potpunije razumijevanje složenosti demokršćanskih ideja kroz mnoga polazišta političke teorije, filozofije i društvenih znanosti, jedan je od njezinih najvažnijih doprinosa. Autori vješto spajaju apstraktne pojmove s praktičnim primjerima, dajući čitateljima sveobuhvatan pregled konkretnih situacija u kojima su ključna bila demokršćanska načela, istovremeno ističući opipljive prepreke koje se moraju prevladati da bi se demokršćanstvo ostvarivalo na nacionalnoj ili međunarodnoj razini. Posebna pažnja posvećena je političkim konceptima supsidijarnosti, privatnog vlasništva i tržišnog natjecanja koje neki od autora smatraju temeljnim principom demokršćanske političke filozofije. Zbornik obrađuje i pojmove poput: država blagostanja, društvena pravednost, privatno vlasništvo, meritokracija, sloboda, moralno dobro, moralni relativizam – pozivajući se na brojne značajne autore poput Thomasa Hobbesa ili Johna Lockea.

Zbornik omogućuje zanimljive uvide u prikaze povijesnih situacija koji mogu biti izuzetno korisni kao lekcija za proučavanje da ne bismo ponavljali iste pogreške u budućnosti. Jedan od zanimljivih uvida donosi Domagoj Račić kada uspoređuje društveno-politički kontekst Velike depresije od 1929. nadalje s društveno-političkim kontekstom Velike recesije koja je nastupila 2008. go-

dine. Između ostalog, aktualno pitanje je otvorio i Jerko Valković koji u svom članku razmišlja o uspostavi svjetske zajednice naroda i svjetskog autoriteta putem cjelovitog i naravnog procesa koji bi prije svega vodio računa o uspostavi političke zajednice, a tek nakon toga bi trebao nastojati oko pronalaska svjetskog autoriteta, pozivajući se na francuskog filozofa Jacquesa Maritaina. Tekstovima Marijane Petir i Tomislava Karduma približeno je djelovanje hrvatskih istaknutih političkih figura, kao što su Stjepan Radić i Jure Petričević, čije se političko djelovanje kroz povijest pokazalo u skladu s glavnim idejama kršćanstva.

Jakov Žižić u svom radu *Demokršćanstvo: središnji politički koncepti* prikazuje temeljne ideje koncepta demokršćanstva po uzoru na morfološku analizu politologa Carla Invernizzija Accettija koji je analizirao čak šest središnjih konceptata demokršćanske ideologije. Proučavanje političkih konceptata i njihovih međusobnih odnosa, koji čine okvir političke ideologije, glavni je cilj morfološke analize. Takva analiza bila je potrebna da bi se upotpunilo nerazumijevanje međusobno isprepletenih konceptata demokršćanske političke ideologije. Žižić, detaljnom analizom svakog od šest konceptata u radu, ističe da je personalizam najizražajnija sastavnica demokršćanske ideologije te da je koncept kršćanskog nadahnuća proizašao iz pokušaja djelotvornog kompromisa pomirenja između kršćanskog djelovanja u sekularnom području i sveobuhvatnog cilja onozemaljskog spasenja preko drugog svijeta.

Tihomir Cipek u radu *Demokršćanstvo i država*, analizirajući raspravu između Jürgena Habermasa i kardinala Josefa Ratzingera želi pronaći temelje države u osnovnim zajedničkim vrijednostima državljana koji proizlaze iz kršćanske etike, prosvjetiteljstva i prihvaćanja načela liberalne demokracije. Habermas i Ratzinger smatraju da je potrebno uspostaviti neku vrstu etosa između ljudi koji žive u državi na kojem bi se utemeljio »osjećaj zajedništva« te obojica odlučno odbacuju suvremeno neoliberalno negiranje vrijednosti i važnosti funkcija države. Između ostalog, Cipek tvrdi kako je uloga države u osiguranju fizičke sigurnosti građana, u nacionalnom identitetu koji jamči razvoj osjećaja obveze prema državnim institucijama, te u osiguranju ekonomskog razvoja. Cipek polazi od stava da se demokratska država temelji na tri važne značajke: ideologiji, odijeljenosti privatnog i javnog, te osjećaju odgovornosti i obveze građana jedni prema drugima te prema državi.

Stjepan Lacković u radu *Demokršćanstvo i socijaldemokracija* označava demokraciju i socijaldemokraciju političkim obiteljima koje su najviše oblikovale poslijeratne europske politike i društva. Ovo je shvaćanje proizašlo iz spoznaje da je neuspjeh kapitalizma 1930-ih izazvao društvene nemire i doveo na vlast radikalnu desnicu i ljevicu. Odnos između socijaldemokracije i kršćanske demokracije glavna je tema proučavanja Lackovićeva rada. Jedni tvrde da postoji sve tješnja konvergencija, koja opisuje nestanak bitnih razlika, dok drugi tvrde da – unatoč sličnostima – još uvijek postoje ideološke i političke razlike između

dviju stranačkih obitelji te da su njihove sličnosti više retoričke nego ideološke naravi.

U radu *Demokršćanstvo i liberalizam* Stephen Nikola Bartulica analizira odnos demokršćanstva i liberalizma s naglaskom na teorije o sekularnoj državi autora Thomasa Hobbesa i Johna Lockeja. Bartulica tvrdi da je liberalizam nastao nakon protestantske reformacije kao odgovor na pitanje osiguranja slobode pojedinca u novim okolnostima. Putem Hobbesova apsolutizma, koji podrazumijeva materijalizam i moralni relativizam, i Lockeovog klasičnog liberalizma, koji podrazumijeva filozofiju »prirodnih prava«, dolazi do transformacije liberalizma koji je u Europi usmjeren protiv kršćanskih moralnih načela, smatra Bartulica. Unatoč tome što je liberalna demokracija izrasla u okrilju kršćanske Europe, autor tvrdi da je danas mnogo toga u liberalnoj demokraciji zapravo iskrivljavanje izvorne kršćanske ideje. Prema Bartulici, sloboda može postojati samo onoliko koliko ostvaruje istinu o moralnom dobru. Ako sloboda nije povezana s istinom, može imati izrazito negativne učinke, od kojih neki mogu biti golemih razmjera.

Davor Ivo Stier, u radu *Kršćanska demokracija i Europa*, opisuje elemente razvoja današnje Europe koju je nemoguće razumjeti bez valorizacije doprinosa kršćanske demokracije. Konrad Adenauer, Alcide De Gasperi i Robert Schuman bili su katolički lideri koji su odbacili liberalni individualizam, prihvatili liberalnu demokraciju i odvojenost Crkve i države, nasuprot klerikalizmu, nacionalizmu i reakcionarnom konzervativizmu. Stier obrazlaže da su temelje europskog projekta, osim demokršćana, tvorili tehnokrati i socijalisti, pozivajući se na esej o europeizmu Federica Ottavija Reha. Osim toga, zanimljiva su tri konkretna doprinosa kršćanske demokracije koje Stier ističe u kontekstu obnove zapadne Europe nakon Drugog svjetskog rata. To su: koncept socijalnog tržišnog gospodarstva, Adenauerov i De Gasparijev istančani atlantizam te načelo supsidijarnosti, koji je kao princip posuđen od socijalnog nauka Crkve. Autor rada napominje da liberalizam svodi društvo na skup pojedinaca zamjenom pojma ljudske osobe i prirodnim udruživanjem u različite zajednice. Stier u zaključku ističe da je pred kršćanskom demokracijom velik posao želi li ostati relevantna snaga u Europi s obzirom na sve veću relativizaciju doprinosa kršćanske demokracije europskom projektu.

Domagoj Račić u tekstu *Demokršćanski model političke ekonomije i socijalne države* naglašava važnost demokršćanskog modela političke ekonomije ističući da je demokršćanstvo utemeljeno u konzervativizmu i socijalnom nauku Crkve vodeći se načelima privatnog vlasništva i distributivne pravde. Rad u središte stavlja demokršćanstvo, konzervativnu političku ideologiju inspiriranu katoličkom i protestantskom antropologijom i teologijom, što se prvo pojavilo u Zapadnoj Europi i Latinskoj Americi nakon Drugog svjetskog rata. Račić tvrdi da je sekularizacija smanjila utjecaj kršćanske demokracije na institucije i politike, te da su društvo i gospodarstvo sada udaljeni od tradicionalnog koncepta

socijalnog tržišnog gospodarstva. Cilj autora članka je ispitati teorijske temelje i zajedničke karakteristike socijalne države i demokršćanske političke ekonomije. Autor na zanimljiv način obrađuje pojam distributivne pravde danas te prilikom analize suradnje demokršćanstva i socijaldemokracije uspostavlja intrigantnu vezu nastalu od Velike depresije 1929. godine nadalje.

Tomislav Sokol u radu *Demokršćanstvo i načelo supsidijarnosti u zdravstvenom pravu i politici Europske unije* analizira značenje demokršćanstva uz naglasak na načelo supsidijarnosti, zdravstveno pravo i politiku Europske unije. Autor naglašava da je demokršćanstvo imalo veliku ulogu u stvaranju europske integracije, posebice kroz načelo supsidijarnosti čije značenje nije bilo toliko u njegovu korištenju kao alata sudskog nadzora legalnosti, nego kao vodilji koja se održava u kompromisima koji su nužan dio složnog zakonodavnog postupka Europske unije. Na primjeru pandemije bolesti COVID-19 Sokol ističe potrebu za međunarodnim koordiniranjem država članica prilikom velikih javnozdravstvenih problema.

Tado Jurić i Sebastian Kießig u svom tekstu *Christian Democratic Parties and Demographic challenges in the EU – A Comparative Analysis of German CDU and Croatian HDZ* donose izazove europskih migracija navodeći primjere Hrvatske i Njemačke. Autori iznose osnovne demografske trendove u EU čije se posljedice odražavaju na tranzicijske zemlje jugoistočne Europe. Istraživanje koje su proveli autori teksta sugerira da demografske mjere trebaju biti usmjerene na građane koji ostaju u svojim zemljama. Autori se slažu da je pitanje migracija ključno za ljudski razvoj i odgovore trebamo tražiti unutar političkih programa koji odgovaraju na društvenu i gospodarsku dinamiku.

Tekst *Demokracija i etika: neka aktualna pitanja* Jerka Valkovića ne zastavlja se samo na proceduralnoj dimenziji analize demokracije nego savjetuje proučavanje društvenih odnosa koji nadilaze politiku i uključuju različita područja života u kojoj je važna etika. Valković prepoznaje izvore krize demokracije u procesima koji su na europskom kontinentu nastajali u proteklim stoljećima: slabljenje jedinstva, jačanje individualizma, rascjep politike i etike te drugačije razumijevanje vrijednosti u novom kontekstu. Autor smatra da danas nažalost etička dimenzija politike više nije važna te se prihvaćaju one istine koje su spoznatljive samo »znanstvenim« putem. Valković ističe da demokracija ipak treba etiku jer se etičnost odnosi i na društvo unutar kojeg pojedinac djeluje. Autorova autentičnost očituje se i otvaranjem aktualnih pitanja gdje Valković, između ostalog, govori o uspostavi svjetske zajednice naroda i svjetskoga autoriteta.

Anto Mikić u radu *Odnos Katoličke Crkve prema demokršćanstvu na primjeru Glasa Koncila* proučava odnos Katoličke Crkve u Hrvatskoj prema demokršćanstvu kroz nešto više od 50 godina. Mikić ustvrđuje da je odnos Katoličke crkve i politike u Hrvatskoj od sredine 60-ih godina 20. stoljeća pa sve do najnovijega vremena prošao različite faze i radikalne promjene. Taj odnos karakteriziran je društvenim procesima koji su prolazili transformaciju od

komunističkog jednostranačkog sustava Jugoslavije do sloma komunizma i nankanka samostalne, demokratske Hrvatske na prijelazu iz 1980-ih u 1990-e, do pristupanja Hrvatske europskim integracijama i pridruživanje glavnih političkih stranaka u njihove europske stranačke asocijacije. Autor ističe da se Crkva u Hrvatskoj već se dugo bori za integraciju kršćanskih vrijednosti u politički život, a državnu vlast doživljava kao partnera i nije se opredijelila za pojedine političke stranke.

Marijana Petir u radu *Demokršćanstvo Stjepana Radića* podsjeća na politički program Radićeve stranke koji je isticao kršćanske temelje morala i odgoja utemeljen na načelima solidarnosti i supsidijarnosti. Stjepan Radić je govorio 12 europskih jezika i isticao važnost etičkog pristupa politici. Autorica rada ističe da je Radić pokazivao simpatije prema katoličkom socijalnom nauku Crkve te je socijalni program njegove stranke bio oblikovan kršćansko-demokratskim idejama. Radić je odbacivao klerikalizam i liberalni individualizam, a u Ustavu neutralne seljačke Republike Hrvatske, koji je bio politički program njegove stranke, naveo je da su vjera i kršćanski nauk temelj poštenog odgoja.

U tekstu *Jure Petričević i demokršćanstvo* Tomislav Kardum iznosi stajališta Jure Petričevića koja su se poklapala s ideologijom demokršćanstva. Kardum analizom Petričevićevih tekstova, koji su bili objavljeni u *Hrvatskoj reviji* i u vlastitoj nakladi, zaključuje da je Petričević zagovarao načelo supsidijarnosti i europsku integraciju. Kardum ističe Petričevićevu kritiku ekonomskog liberalizma te njegovu kritiku vatikanske države – pa i Pape – koja ne znači kritiku vjere ili Crkve. Kardum zaključuje da je Petričević smatrao da neovisna Hrvatska ne treba biti uređena centralistički nego da treba biti podijeljena na autonomne pokrajine s vlastitim saborom i vladom.

Karlo Ressler u tekstu *Budućnost demokršćanstva u nepredvidivoj eri dubokih promjena* odgovara na globalne promjene koje mijenjaju svakodnevni život i europsko društvo. Ressler ističe da zbog novih izazova politička ideja demokršćanstva mora poprimiti drugačije obrise, čuvajući pritom svoje iskonske temelje i vrijednosti. Putem primjera očuvanja prirode i migracijskih kretanja, autor zaključuje da Europa ima jedinstveno mjesto u svijetu, a njezin položaj će ovisiti o tome koliko smo uspješni u transformaciji i prilagodbi dubokim strukturnim promjenama.

U konačnici se može reći da zbornik *Demokršćanstvo: izvori, postignuća i perspektive* pruža sveobuhvatan pregled ključnih političkih koncepta na prostoru Europe i Hrvatske koji su obilježeni dugogodišnjim razdobljem unutar kojeg su temeljne ideje i načela demokršćanske političke ideologije značajno doprinijele razvoju društva.